

Varför utnyttjas inte alla TUFF-timmar?

Ylva Branting

Förord

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Forskning om tal- och språkutveckling visar att språkligt utbyte redan från födseln och under barnets tidiga levnadsår är viktigt. Det anses grundläggande för barns kognitiva utveckling. Det ger barnet förutsättningar att kunna sätta ord på sina känslor vilket i sin tur ger barnet möjlighet att framföra sina åsikter, komma till tals, att bli sedd och lyssnad på.

De flesta döva och hörselskadade barn föds i familjer som är hörande och som inte har någon erfarenhet av teckenspråk. Det betyder att föräldrarna inte kan det språk som kommer att bli barnets första eller andra språk. Föräldrarna måste alltså snabbt lära sig teckenspråk för att ligga steget före och kunna ge barnet svenskt teckenspråk som sitt första språk.

Landstingen ger introduktionsutbildning i teckenspråk och som fortsättning finns möjligheten teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF). TUFF består av kurser på olika nivåer: bas, fortsättning och fördjupning. Syftet med utbildningen är att föräldrarna ska kunna använda teckenspråk i den dagliga kommunikationen med sitt barn. Utbildningen anordnas idag av fem utbildningsanordnare på olika platser i Sverige. Utbildningsanordnarna får statligt bidrag från Specialpedagogiska skolmyndigheten för att genomföra utbildningarna.

Det finns en begränsning som säger att varje förälder endast kan få upp till 240 timmars utbildning under barnets uppväxt. De flesta föräldrar använder inte sina möjliga 240 timmar. En majoritet genomför inte fler än 50 timmar. För att ta reda på orsaken till att vissa föräldrar inte använder sina timmar fullt ut har SPSM genomfört denna undersökning. Syftet med studien är att tydliggöra hur myndigheten och skolorna ska kunna förbättra möjligheterna för föräldrar att ta tillvara på det kursutbud som finns i större utsträckning. I denna rapport redovisas resultatet.

April 2015

Leif Näfver
Chef för Statsbidragsavdelningen
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Innehåll

Förord	2
Bakgrund	4
Urval	5
Könsfördelning	6
Reslutat	7
Samhällets övriga stödsystem.....	9
Har du någon gång sökt stöd via kommunen för att få barnpassning på kvällar eller helger när du skulle gå en teckenspråkskurs?	10
Får du eller den andra föräldern vårdbidrag via Försäkringskassan?	11
Anledningen till att föräldern inte gått fler TUFF-timmar	12
Sjukdom.....	13
Hade velat gå mer men fick inte möjlighet	14
Upplägget med TUFF passade inte	14
Sparar timmar	15
Barnet har utvecklats på ett sätt som gör att TUFF inte blev aktuellt.	15
Tecken som stöd	16
Familjesituation	16
Analys av fritextsvaren	17
Att arbeta vidare med	18

Bakgrund

Teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF) har funnits sedan 1998. Utbildningen riktas till föräldrar vars barn är beroende av teckenspråk för sin kommunikation. Teckenspråksutbildningen består av maximalt 240 timmars undervisning och bygger på den introduktion i teckenspråk som landstinget ger inom sitt habiliteringsansvar eller motsvarande kunskaper.

Tabellen nedan visar vilket antal, respektive vilken andel, av föräldrarna som använt ett visst spann av kurstimmar. För att få fram siffrorna har vi gjort mätningar en bestämd dag för att se hur många föräldrar som vid tillfället någon gång deltagit i TUFF och hur många timmar var och en av dessa har gått. Statistikinsamlingen startade 2005. De föräldrar som en gång har genomfört ett kurstillfälle finns kvar i registret samtidigt som det fylls på med nya personer. Därför ökar den totala volymen med i snitt 170 individer per år. Andelen föräldrar som använt alla timmarna är som synes sex procent år 2014. Hälften av föräldrarna utnyttjar mindre än 50 kurstimmar.

Kurstimmar	2010-10-21		2012-10-24		2014-12-31	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1-49	514	53 %	727	54 %	874	51 %
50 - 99	201	21 %	256	19 %	325	19 %
100 - 179	160	16 %	220	16 %	263	15 %
180 - 239	81	8 %	108	8 %	124	7 %
240	21	2 %	44	3 %	110	6 %
Total	977	100 %	1 355	100 %	1696	100 %

Det som i tabellen anges som antal är alltså antalet personer som fanns i och har tillkommit i registret från år 2005 och fram till mät dagen.

De senaste två åren, 2013 och 2014, har det varit 459 respektive 451 personer som gått TUFF. Dessa gick sammanlagt 14 683 respektive 14 339 undervisningstimmar, det vill säga 32 timmar i snitt per person och år. Det innebär att det i snitt kommer ta 7,5 år för en förälder att nå upp till 240 timmar. Eftersom en förälder kan dela upp timmarna under barnets uppväxt, kommer vi inte att kunna få fram uppgifter hur många år av spridning de flesta vill använda förrän tidigast år 2023. Först då har vissa av barnen till de föräldrar som fanns i registret 2005 uppnått 18 års ålder.

Kursutvärderingar av TUFF- utbildningen görs varje år. Det sker via en enkät som tar upp frågor om kursen måluppfyllelse, hur kursen anpassats efter kursdeltagarens behov, vad kursen gett i form av kommunikationsmöjligheter med det egna barnet samt frågor om annan service i samband med kursen som boende

och barntillsyn. Kursutvärderingarna har visat att föräldrarna som gått utbildningen överlag är mycket nöjda med undervisningen, barnpassningen och boendet.¹ Trots detta är det alltså en stor andel föräldrar som inte går alla timmar de har rätt till. SPSM ville få vetskap om vad det låga kursdeltagandet beror på och genomförde en enkätstudie hösten 2014.

Syftet med studien är att tydliggöra hur myndigheten och skolorna kan förbättra möjligheterna för föräldrar att ta tillvara på det kursutbud som finns i större utsträckning. Detta för att kunna ge sina barn ett rikt teckenspråk.

Studien hade flera hypoteser om varför så få timmar används. Här är några av dem:

- **Barntillsyn/Stöd på hemma plan.** Visserligen finns barntillsyn organiserad vid de folkhögskolor som ger TUFF-utbildning, men det finns äldre syskon som går i skola och som det kan vara svårt att finna barnvakt till under kurstillfällena. Vilket stöd av exempelvis avlösarservice kan kommunerna ge?
- **Ekonomi.** Innebär inkomstbortfallet att familjer avstår?
- **Alternativa kunskapskällor.** Finns det andra sätt att lära sig teckenspråk idag, exempelvis via olika webbsidor eller genom andra kurser inom folkbildningen.
- **Medicinteknisk utveckling.** Har det ökade antalet kokleaimplantat lett till att föräldrar efter en tid upptäcker att deras barn inte ”behöver” lära sig teckenspråk.
- **Tid.** Har föräldrarna inte tid att prioritera dessa utbildningar?
- **Kunskap.** Saknas det kunskap och information om vikten av att föräldrar utvecklar ett teckenspråk så att de kan förmedla språket till sina barn och därmed stödja deras språkliga och sociala utveckling?

Alla de olika teorierna till varför föräldrarna hoppat av gick inte att formulera som enkätfrågor. Att ta reda på om det är bristande kunskap om hur barn utvecklar sitt språk är svårt att ringa in genom frågor i en enkät. Vi ville ha en kort enkät med fokus på barnet som behöver teckenspråk och föräldrarnas situation och tog därför inte med så många frågor som rörde syskon. Men i de öppna svarsalternativen kan man ändå få lite kunskap om hela familjens situation.

Urval

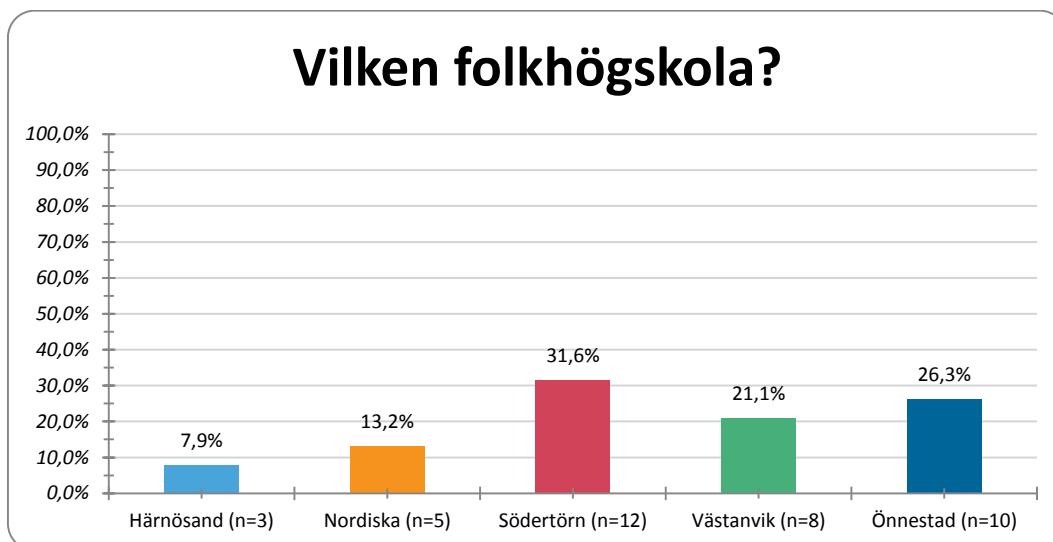
Urvalet gick till så att folkhögskolorna som ger TUFF- utbildning gavs i uppgift att skicka in namn och personnummer på personer som gått färre än 100 TUFF-timmar och som inte återkommit sedan 2011. Brev med användar-ID och lösenord

---

¹ Kursuppföljning inom teckenspråksutbildning för vissa föräldrar år 2013, SPSM 2014

skickades ut tillsammans med en länk och instruktion hur man fyllde i webbenkät. Tyvärr blev användar-ID fel i flertalet brev med ett mellanslag för mycket. Trots detta lyckades 10 personer fylla i webbenkäten i alla fall utifrån den bristfälliga instruktionen. Den 9 december gjordes ett brevutskick med en pappersenkät. 10 adresser var felaktiga och togs bort. Respondenterna hade efter sista utskicket 14 dagar på sig att svara. Det var 37 av 107 som fick brev som också svarade. Det är alltså en väldigt låg svarsfrekvens, 36 procent. Myndigheten väljer ändå att redovisa undersökningen eftersom de utförliga svaren som respondenterna lämnade är mer värdefulla som kvalitativa svar än som kvantitativa. Risken att de som inte svarat på enkäten skulle ha helt andra anledningar till att avstå vidare studier än de som svarade bedöms vara liten.

Frågorna om kön och vilken folkhögskola personen studerat på ställdes inte direkt till respondenterna utan lades in som bakgrundsfakta utifrån de uppgifter myndigheten fick från skolorna.

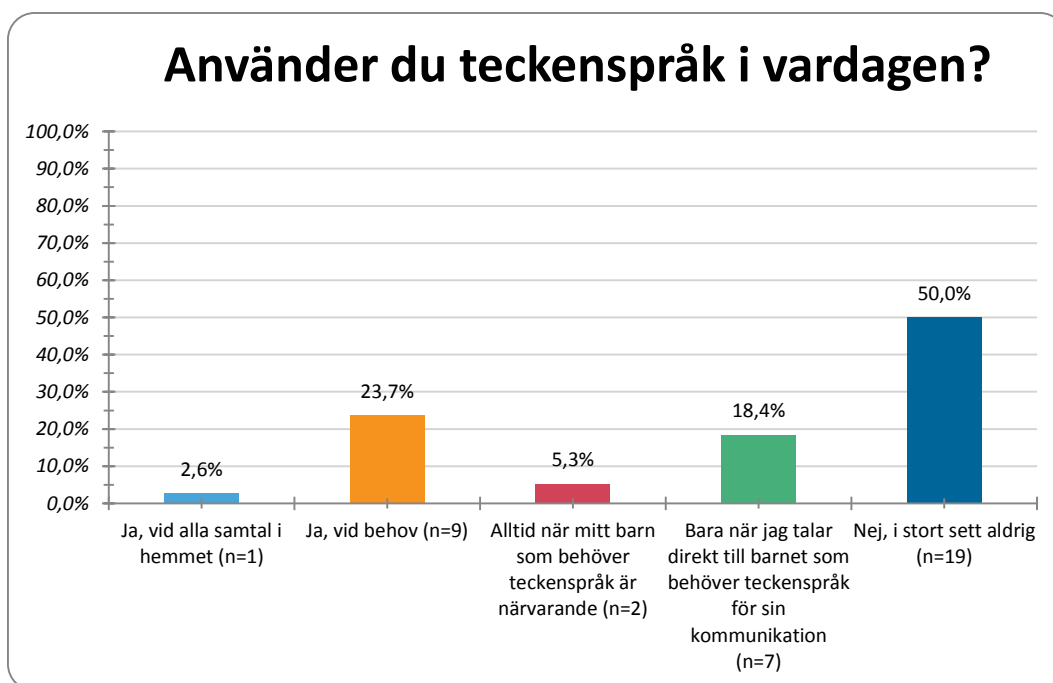
Anledningen till att Södertörns folkhögskola hade flest svarande beror på att de skickade med några extra adresser. Vi valde att skicka till alla de adresser vi fick in. Varför Härnösands folkhögskola hade låg svarsfrekvens vet vi inte.

Könsfördelning

Könsfördelningen på respondenterna i undersökningen motsvarar den könsfördelningen på antalet deltagande föräldrar som deltar i TUFF-utbildningen. Cirka 60 procent brukar vara kvinnor. Och här var 63 procent av de svarande som var kvinnor och 37 procent män.

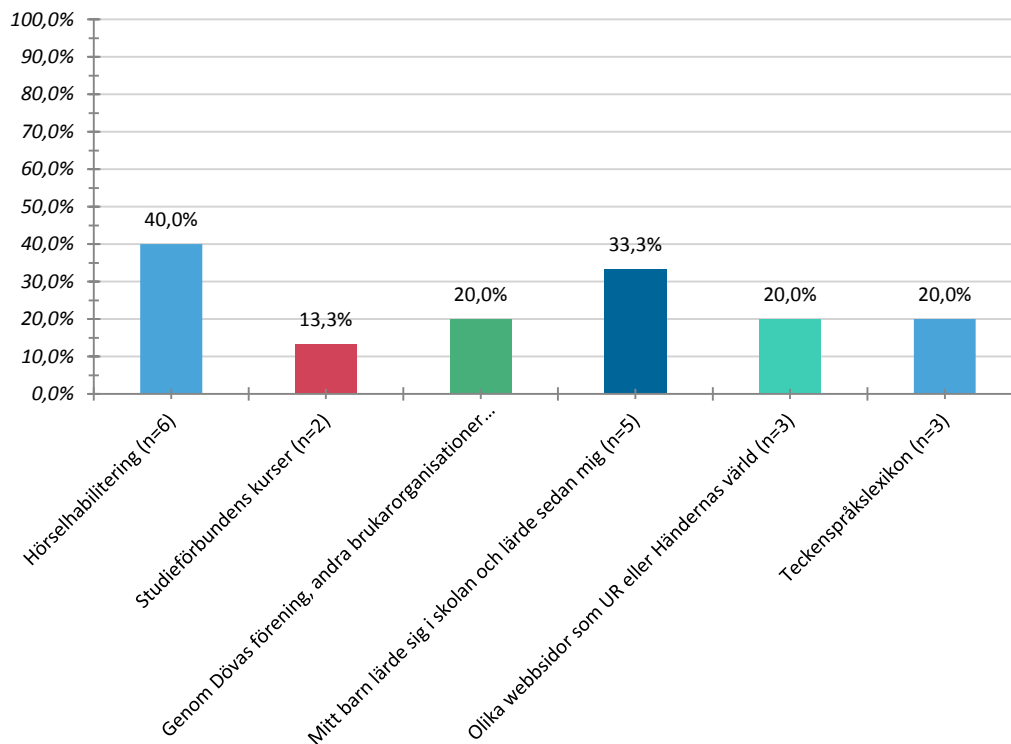
Reslutat

Har föräldrarna inte gått alla 240 timmar kan de ha svårt att använda teckenspråk flytande. Därför ville vi gärna ställa en inledande fråga om i vilken utsträckning familjen använder teckenspråk i sitt hem. Det kan vara så att ett barn, som har hörhjälpmedel, utvecklar sitt tal så mycket att föräldrarna då anser att vare sig barnet eller de själva är i behov av teckenspråk. Så tycks vara fallet utifrån denna undersökning. Diagrammet nedan visar att hälften av de tillfrågade i stort sett aldrig tecknar hemma. En av de tillfrågade tecknar vid alla samtal och nio personer angav att de tecknar vid behov.

I de fall familjerna använder teckenspråk, men ändå inte har gått så många TUFF-timmar är det troligt att de har lärt sig att kommunicera med teckenspråk någon annan stans. De som svarade någonting annat, än att de aldrig tecknade, fick därför följdfrågan hur de hade lärt sig teckenspråk.

Hur har du lärt dig teckenspråk förutom att du gått TUFF?

Flera svarsalternativ var möjliga. Det som är oroande är att var tredje förälder uppger att de lärt sig teckenspråk via sitt barn. När det gäller språkutveckling för hörande barn får barnet oftast sitt modersmål via föräldrarna. Men i detta fall ligger alltså inte föräldrarna steget före, vilket enligt den samlade kunskapen om språkutveckling kan vara till nackdel för barnet.

Till frågan om hur personerna lärt sig teckenspråk fanns även möjlighet till fritextsvar ifall det fanns alternativ som myndigheten inte kände till. Här är dessa svar:

- Min arbetsplats är teckenspråkig
- TAKK- kurs via habilitering
- TV och kommunikation. med andra teckenspråkiga
- Studieförbundet till nivå 4
- Genom att umgås med döva

Samhällets övriga stödsystem

Ingen myndighet har det totala ansvaret för barn och familjer där någon av familjemedlemmarna har funktionsnedsättning. Olika sektorer i samhället har ansvar för olika bitar och det är viktigt att de samverkar och ser sina olika roller. För att ta reda på om samhällets andra stödsystem underlättar för den skattefinansierade verksamheten att låta föräldrar lära sig teckenspråk, ställde vi ett par frågor om detta.

Kommunens socialtjänst

Familjer vars barn har funktionsnedsättning har ofta svårt att ta hjälp av grannar, bekanta eller mor- och farföräldrar som barnvakter. Barnet kan ha svårt att kommunicera på ett sätt som alla kan förstå eller ha en funktionsnedsättning som kräver särskild kunskap att hantera. En insats som kommunen skulle kunna erbjuda när föräldrar ska få undervisning i teckenspråk är avlösarservice enligt lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Avlösarservice (9 § 5 LSS) innebär att en person tillfälligt övertar omvårdnaden av barnet från föräldrarna. Avlösarservice enligt LSS är inte tänkt att ersätta det stöd som andra huvudmän är skyldiga att ge. Insatsen avlösarservice i hemmet kan t.ex. inte ersätta det stöd som ges inom förskolan.

Alla barn med funktionsnedsättning tillhör inte den målgrupp som kan få insatser enligt LSS. Till lagens så kallade personkrets ingår personer

1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd
2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom eller
3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service (LSS 1 §).

Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att ett fyraårigt dövt barn tillhörde den personkrets som anges i 1 § 3 LSS. Rätten ansåg att omfattningen av de svårigheter som en grav hörselskada innebär medför många svårigheter i den dagliga livsföringen som inte förekommer hos ett barn med normal hörsel. Det är av avgörande betydelse för ett barns utveckling att det har möjlighet att kommunicera med andra.²

Samhällsstöd till familjer som har barn eller ungdomar med funktionsnedsättning är inte enbart en fråga som ska lösas inom ramen för LSS. Socialnämnden har också ett ansvar och ska erbjuda stöd för att underlätta för personer som vårdar en närstående som har funktionsnedsättning enligt socialtjänstlagen, SoL (5 kap. 10 §). Med stöd menas olika insatser som primärt syftar till att fysiskt, psykiskt och

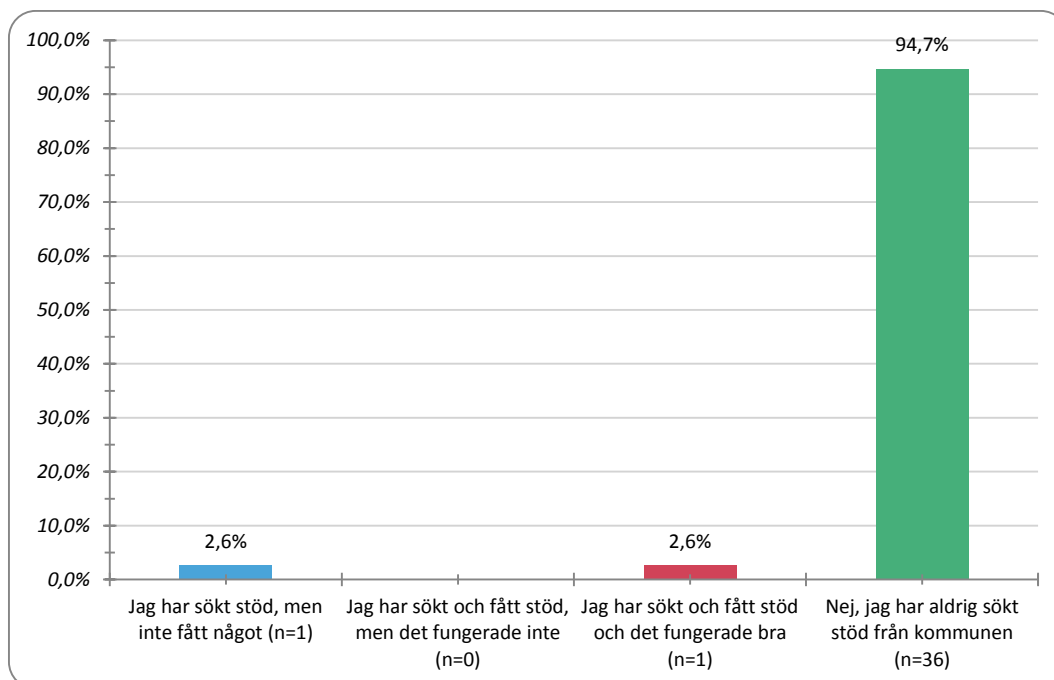
---

² RÅ 2001 ref. 33, mål nr: 4994-2000

socialt underlätta den anhörigas situation. I SoL finns även formuleringar som liknar de funktionshinderspolitiska målen.

Har du någon gång sökt stöd via kommunen för att få barnpassning på kvällar eller helger när du skulle gå en teckenspråkskurs?

Stödet kan ha sökts via socialtjänsten (LSS eller SoL) eller via den förvaltning som har hand om kommunens barnomsorg eller förskola.

Det är anmärkningsvärt att 95 procent aldrig har sökt stöd från kommunen. Socialnämnden har ett särskilt ansvar att ta reda på och sätta sig in i levnadsförhållandena i kommunen för människor med fysiska och psykiska funktionsnedsättningar (5 kap. 8 § SoL). Det innebär att kommunen har en skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet för att få kännedom om personernas levnadsvillkor, vilket är en förutsättning för att kunna ha en god planering. I 15 § LSS preciseras kommunens skyldighet gentemot dem som har omfattande funktionsnedsättningar. Bestämmelsen innebär bl.a. att kommunen har en skyldighet att fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och hur deras behov av stöd och service ser ut. Kommunen är alltså skyldig att bedriva uppsökande verksamhet.

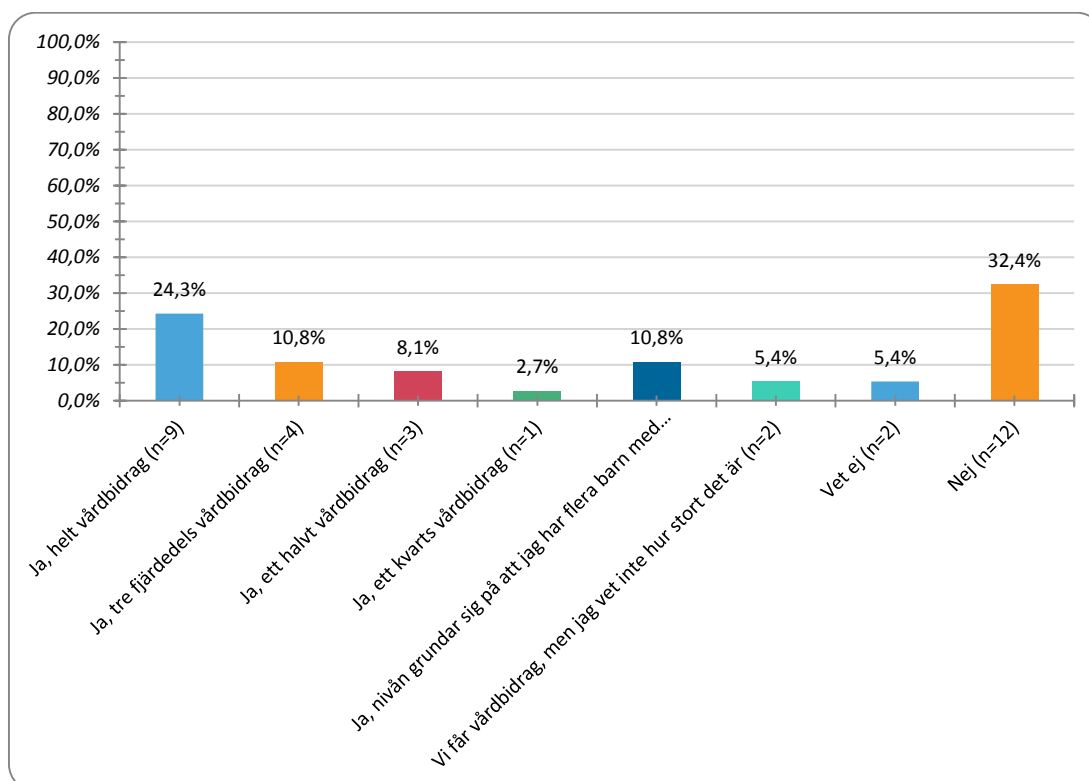
Stöd från socialtjänsten är frivilligt och det kan hända att majoriteten av de som aldrig sökt stöd inte heller vill ha något. Men flera kommenterade i fritextsvaren att de inte kände till att de kunde få stöd via kommunen.

Försäkringskassan

Föräldrar vilkas barn omfattas av LSS kan via Försäkringskassan få tillfällig föräldrapenning för kontaktdagar.³ Kontaktdagarna kan t.ex. användas vid föräldrautbildning som handlar om barnets funktionsnedsättning. Vi ställde ingen fråga om kontaktdagarna i enkäten. Däremot ställde vi frågan om föräldrarna hade vårdnadsbidrag.

En förälder som har barn med sjukdom eller funktionsnedsättning som ger upphov till funktionshinder kan ansöka om vårdbidrag hos Försäkringskassan (22 kap. 3 § socialförsäkringsbalken).⁴ Vårdbidrag kan beviljas om barnet behöver särskild tillsyn och vård under minst sex månader. Föräldrarna kan också ha rätt till vårdbidrag om det på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder uppkommer merkostnader det vill säga kostnader som en förälder har utöver de som är normalt för ett barn utan funktionsnedsättning. Det kan också vara utgifter för hjälpmedel, särskild mat eller resor av olika slag. Det finns helt, tre fjärdedels, halvt eller en fjärdedels vårdbidrag. Helt vårdbidrag är 250 procent av prisbasbeloppet.

Får du eller den andra föräldern vårdbidrag via Försäkringskassan?

³ Tillfällig föräldrapenning, kontaktdagar för föräldrar till vissa barn med funktionsnedsättning. Faktablad. Försäkringskassan. Uppdaterad: 2012-06-14.

⁴ Försäkringskassan. Vårdbidrag, Faktablad. Uppdaterad: 2012-05-22.

Det är som synes betydligt vanligare att föräldrarna får ekonomiskt stöd via socialförsäkringssystemet än praktiskt stöd via kommunen. 62 procent fick någon form av vårdbidrag. 32 procent fick inget vårdbidrag och fem procent visste inte. Det kan bero på att de har gemensam vårdnad med den andre föräldern, men att de inte vet om den andre föräldern uppbär bidrag.

Anledningen till att föräldern inte gått fler TUFF-timmar

	Hade stor avgörande betydelse 	Hade viss betydelse 	Hade ingen betydelse/ inte relevant för mig
Svårt att få ledigt från jobbet	5 (13%)	9 (24%)	24 (63%)
Det fanns ingen bra barntillsyn	3 (8%)	5 (13%)	30 (79%)
Utbildningen motsvarade inte mina behov	2 (5%)	10 (26%)	26 (68%)
Hade inte tid	4 (11%)	11 (29%)	23 (61%)
Jag lärde mig teckenspråk på annat sätt	4 (11%)	8 (21%)	26 (68%)
Jag ville inte lämna äldre barn ensamma hemma	1 (3%)	4 (11%)	33 (87%)
Det blev för stort inkomstbortfall så jag hade inte råd	3 (8%)	1 (3%)	34 (89%)
Det var för långt att åka	2 (5%)	11 (29%)	25 (66%)
Jag var inte nöjd med TUFF-undervisningen	2 (5%)	5 (13%)	31 (82%)
Jag kan inte vara borta från SFI eller andra studier	0 (0%)	0 (0%)	38 (100%)
Barnets tal har utvecklats	15 (39%)	5 (13%)	18 (47%)
Barnet tecknar ändå inte tillbaka	7 (18%)	8 (21%)	23 (61%)
Syskonen hade aktiviteter på hemmaplan	0 (0%)	2 (5%)	36 (95%)
Jag träffar inte barnet så ofta	0 (0%)	2 (5%)	36 (95%)

Röd siffra i tabellen visar det mest förekommande svaret. Ingen av de orsaker som myndigheten föreslagit hade avgörande betydelse för respondenterna. Om man slår ihop avgörande betydelse med viss betydelse har dock en majoritet, 52 procent angett att det faktum att barnets tal har utvecklats var anledningen till att de inte gick mer TUFF. Av dessa ansåg 39 procent att barnets positiva utveckling av talet har haft avgörande betydelse för att de inte fortsatt. 38 procent anger att det förhållandet att barnet inte tecknar tillbaka har stor eller viss betydelse. Och var tredje ansåg att det var för långt att åka hade viss betydelse. Bara två av tio var missnöjda med själva TUFF-undervisningen. 89 procent ansåg att inkomstbortfall eller det faktum att de inte skulle ha råd saknade betydelse.

Föräldrarna fick också möjlighet att själva formulera varför de inte genomfört fler TUFF-timmar. 76 procent av de som svarat på enkäten hade andra förklaringar än de 14 alternativ som fanns uppräknade i frågan innan eller ville utveckla sitt svar.

Svaren har grupperats i olika områden som kunnat urskiljas.

- Sjukdom hos förälder
- Hade velat läsa mer, men fick inte möjlighet
- Upplägget med TUFF passade inte behoven
- Man vill spara timmar
- Barnet har utvecklats på ett sätt som gör att TUFF inte blev aktuellt eller att man använder tecken som stöd
- Familjesituationen

Här nedan följer citaten uppdelade på ovanstående områden. Inom parentes står begynnelsebokstaven på den folkhögskola som hade skickat in respondentens namn till undersökningen.

Sjukdom

- *"Jag har varit sjuk(allvarligt) Mitt barn talar och hör relativt bra." (V)*
- *"Jag har haft en stroke, och blir lätt trött. Mitt barn använder inte teckenspråk med mig. Då glömmes man lätt. Nu bor barnet inte hemma längre. Klarats sig bra med tal men hon kan även teckenspråk." (Ö)*
- *"Jag var sjuk vid två tillfällen! Jag går alltid om inte sjukdom hindrar mig. Tuff är otroligt viktigt och jag vill utnyttja de få timmar jag i alla fall får." (V)*
- *"Sjukdom"(V)*

Hade velat gå mer men fick inte möjlighet

- *Kurser som jag sökt har varit fulla lång tid innan kursstart. (S)*
- *"Vi blev inte beviljade mera kurser." (S)*
- *"Vi hade redan gått 4 år på studiefrämjandets kurser och kunde redan en bra grund när vi fick reda på att vi hade rätt att gå" (S)*
- *"Det var för få anmälda så det blev ingen fortsättning. För några år sedan svarade jag på en intresseanmälan och jag var intresserad, men hörde aldrig något mer. Min dotter tyckte det var pinsamt att jag tecknade. Hon använder teckenspråk med hörselskadade och döva, men pratar också. Hennes prognos är att hon blir döv, så småningom och jag vill gärna lära mig. Jag tror det går lättare nu när min dotter är vuxen." (N)*

Upplägget med TUFF passade inte

- *"Upplägget var för avancerat" (S)*
- *Jag hade hellre gått endagars el kvällskurser. Det som erbjuds är veckoutbildning men jag tycker det är tufft med en hel vecka, bättre att dela upp. Har anmält mig till dagskurser, men det har tyvärr ej blivit av då det är dåligt intresse... (Ö)*
- *"Det har varit svårt med tid och ta ledigt. Nu när det ges på min hemort är det lättare och jag tar under detta år ut cirka 30h x 2. Det är en fantastisk förmån. Jag önskar att det var lättare att få något liknande för syskon."(V)*
- *Jag tyckte verkligen att utbildningen var ineffektiv. Jag trivdes inte heller med läraren. Efter att tidigare haft en annan lärare kunde jag inte nöja mig med den utbildning som erbjöds. Teckenspråk är svårt att gå in i när man inte är van, Man känner sig dum helt enkelt. Den största anledningen till att jag inte lärde teckenspråk är ändå att mitt barn hör bra med sitt implantat. Han känner sig inte motiverad. Han ser sig inte som hörselskadad och han har sitt språk. Jag skulle dock vilja att vi lärde oss detta men han är snart stor nog nu att kanske övertygas att lära av egen kraft. Jag vill egentligen lära mig. Jag lärde mycket men jag kunde inte fortsätta vid den tiden när mitt barn var så liten och jag hade inget stöd från min familj. Min man tyckte det var dumt och det tyckte mitt barn också. (Ö)*

Sparar timmar

- *Eftersom antalet timmar är begränsat finns också en rädsla för att timmarna ska ta slut, varför jag har velat "hushålla" med mina timmar för framtida behov. Det finns ju ett behov av att kontinuerligt lära sig fler tecken i takt med att barnet utvecklas. (Mitt barn är 6 år idag)" (S)*
- *"Jag har sparat mina tufftimmar på grund av att mitt barn är så litet kan man hänga med. Men när han blir äldre måste man ha mer avancerat teckenspråk. Jag kommer att använda mina tufftimmar och är så glad att jag har sparat mina timmar nu när jag behöver dom." (N)*

Barnet har utvecklats på ett sätt som gör att TUFF inte blev aktuellt.

- *"När hörselläkaren såg förbi min sons andra symptom så visade det sig att han vid 3,5 års ålder inte var hörselskadad. Han hade "vätska" bakom trumhinnorna. Två rör gav honom full hörsel. Annars var Tuff²-utbildningen väldigt bra och lärorik. Jag kom så långt att jag kunde se döva prata och förstod en hel del. Har ingenting att klaga på när det gäller Tuff." (N)*
- *Vårt barn har Downs syndrom och har haft väldigt långsam talutveckling. Därför har vårt tecknande känts som att det har matchat hans utveckling hittills. Nu börjar han prata och teckna mera och därmed blir det relevant att vi går fler kurser och lär oss mera. Vi har varit mycket nöjda med Tuffs kurser." (S)*
- *Min sons tal har utvecklats till en nivå där kommunikation med andra inte längre är något större problem. Talet fortsätter att utvecklas." (H)*
- *"Mitt barn behöver helt enkelt inte använda teckenspråket. Hon har gått gymnasiet och har nu jobb på en supportavdelning (!) och har inte haft något behov av teckenspråk. Jag tycker den utbildning vi fick via TUFF var jättebra! Fortsätt att försök få folk att gå för jag tror det är viktigt och kan underlätta för barnen." (Ö)*
- *"Min dotter talar bra och hör rätt bra. Hon använder tecken ibland till stöd för andra som har kommunikationssvårigheter." (Ö)*
- *"Min son har inte visat behov av teckenspråk." (N)*
- *"Vårt barn har valt tal som kommunikation. Och utbildningen var något för avancerad för våra behov." (N)*

- *Mitt barns talutveckling har satt fart och hon använder mindre tecken själv DOCK envisas jag med att fortsätta att teckna för att jag ser att det är till stöd för henne. Nu har det varit mer enstaka begrepp för att förtydliga abstrakta ord eller nya ord. Har haft svårt att vara borta från jobb vid de tillfälle som enstaka kurser erbjudits men tycker att TUFF är ett helt fantastiskt erbjudande och ser att fler skulle få möjlighet att gå denna kurs." (Ö)*

Tecken som stöd

- *"När man inte använder TS hela tiden så glömmen man det. Kan hjälpligt det jag behöver. Vi tecknar mest för att förstärka i stökig miljö."(Ö)*
- *"Eftersom vi inte använder så mycket tecken hemma glömmen man bort från gång till gång. Såg heller inte behovet som så stort även om det är väldigt intressant. Kurserna var jättebra som jag gick."(Ö)*
- *"Vårt barn har valt att prata hemma. Vi använder teckenspråk bara som stöd. Han pratar även i skolan, hjälp med teckenspråk han får på lektionerna."(Ö)*
- *"När barnet var litet gick han på förskola för döva/hörselskadade och vi läste teckenspråk under flera års tid. Under tiden märkte vi att kommunikationen med barnet fungerar mycket bra trots den grava hörselnedsättningen. Barnet har ett väl utvecklat tal. Vi använder teckenspråk numera vid få tillfällen hemma. Därför slutförde vi inte undervisningstimmar via TUFF. De gånger vi var på TUFF hade vi intet att klaga på!" (Ö)*

Familjesituation

- *Jag har blivit förälder på nytt som gjort att det inte passar. Vill gärna gå med då han blivit vuxen och går gymnasiet." (V)*
- *"Jobb och familjesituationen."(S)*
- *Stort vårdbehov för barnet i övrigt har lett till begränsningar med både tid och ork. Jag vill gärna gå fler TUFF-timmar men tillvaron som ensamstående med barn med multifunktionsnedsättningar är tuff, tid och ork räcker inte till. (S)*
- *"Barnet har än så länge inte själv tecknat så mycket och därför har jag som farbror inte prioriterat att lära mig mer teckenspråk. Ser det jag lärde mig som en bra grund att läsa vidare ifrån ifall min brorson i framtiden kommer att teckna mer."(S)*

Analys av fritextsvaren

Det är roligt att så många valde att svara på frågan med egna ord och att de skrev så mycket. Svaren visar att det finns en mängd olika anledningar till att föräldrarna inte går fler timmar. Men den vanligaste orsaken är att barnets talspråk har utvecklats på ett annat sätt än vad föräldrarna trodde från början och att de då använder mer av tecken som stöd. Utifrån detta anser föräldrarna att behovet av att läsa TUFF inte kvarstår då det tar för mycket tid i anspråk eller ses som för avancerad.

Många av barnen är tydligen, enligt föräldrarnas uppfattning, inte beroende av teckenspråk för sin kommunikation. Det är bra att föräldrarna deltar ett visst antal timmar på TUFF-utbildningen så att de sedan vet vad de tackar nej till. Alternativet att bli en striktare i bedömningen av hur beroende föräldrarnas barn ska vara av teckenspråk riskerar att de som får försämrade hörsel och större behov får en sämre start i livet.

Teckenspråksutbildningen vänder sig till den som har vårdnad om barnet eller som bor tillsammans med barnet genom att vara sammanboende med en av barnets föräldrar. I undersökningen finns exempel då en morbror som svarat på enkäten och alltså inte tillhör målgruppen föräldrar. Att morbrodern har lyckats komma med i TUFF är anmärkningsvärt då förordningen har en tydlig målgruppsbeskrivning, men kanske var han vid tidpunkten för första TUFF-utbildningen väldigt närvarande i barnets vardag och bodde med barnet, det vet vi inte.

Vissa föräldrar uppger att de har sparat på sina timmar och ger uttryck för att de vill komma tillbaka då barnet är äldre. Det är olyckligt att föräldrar ska behöva spara timmar och därmed bromsas i hur mycket teckenspråk de kan lära sig. De begränsas i möjligheten att förmedla teckenspråk och använda det i kommunikationen med sitt barn under den viktiga tidiga språkinlärningsperioden. Vi kan inte förvänta oss att föräldrarna känner till den forskning som visar att det är av stor vikt för barnets utveckling att barnet får ett språk tidigt. Det är dock viktigt att man i förordningen tar bort taket på maximalt 240 timmar, och i stället signalerar hur viktigt det är att föräldrarna ger sitt barn ett rikt språk. Det finns i forskningen avgörande argument för att tidigt språktillägnande stimulerar lärande av andra språk oavsett om de är talade, tecknade eller i en kombination av dessa⁵.

Några skriver att de hade velat gå fler timmar, men inte gavs den möjligheten. Detta bör myndigheten följa upp. Kanske har personerna missuppfattat information från skolorna. Det ska inte vara så att föräldrarna blir nekade undervisning de har rätt till. Är det väldigt många sökande vid ett kurstillfälle måste skolorna hänvisa till varandra.

---

⁵ Lyness, Woll, Campbell, & Cardin, (2013)

Att arbeta vidare med

Utifrån de svar vi fått tillsammans med de kursutvärderingar som görs kan vi konstatera att föräldrarna själva inte anser att upplägget på TUFF-utbildningen är huvudorsaken till att de inte läser alla sina timmar. Tvärt om har många fyllt i att de var nöjda trots att de gått få timmar. Men det betyder inte att kurserna inte kan anpassas bättre till rådande situation. Om barnets tal utvecklas bättre än vad man tror från början och det efter hand blir mer teckens som stöd som efterfrågas kanske kurserna inte behöver vara så ”avancerade” som någon förälder uttryckte det. Det finns säkert för- och nackdelar med detta och en djupare analys krävs eftersom majoriteten ändå uttrycker nöjdhet med dagens upplägg.

Av föräldrarna svarade 21 procent att avsaknaden av bra barntillsyn hade stor eller viss betydelse för valet att inte läsa vidare. Utbildningsanordnarna arrangerar barntillsyn, men av olika skäl räcker den tydligen inte som avlastning till föräldrarna utan det är något annat som krävs. Kommunerna har också ett ansvar att erbjuda föräldrarna stöd på hemmaplan, men de tycks inte informera föräldrarna om detta. Bara två av de 107 tillfrågade hade sökt stöd från kommunen och endast en förälder hade fått stöd. SPSM bör runt frågan samverka med Sveriges kommuner och landsting, SKL. Detta för att säkerställa att de föräldrar som vill delta i TUFF, inte bara får stöd i och med den skattefinansierade utbildningen, utan även att vistelsen underlättas genom stöd från andra huvudmän. Skolorna kan också informera föräldrar om andra huvudmäns ansvar.

Samtidigt som det finns en stor försiktighet och ett underutnyttjande av utbildningstimmar finns det andra föräldrar som behöver fler timmar än det maximala antalet 240 för att kunna lära sig kommunicera med sina barn. Regeringen bör därför se över reglerna som formulerats 3 § förordning (1997:1158) om statsbidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar. SPSM bör kunna göra fördelningar inom anslaget och på så sätt få en bättre utnyttjande av bidraget och en mer målgruppsanpassad verksamhet.